

Fra en Kongres-Rejse i Ungarn.

Den statistiske Kongres i Budapest.

Et Foredrag i Nationaløkonomisk Forening.

Af **V. Falbe Hansen.**

Efter Indbydelse fra den ungarske Regering samledes den IX. internationale statistiske Kongres i Ungarns Hovedstad Budapest i Dagene fra den 29de Avgust til den 13de September.

Den 29de Avgust var ansat til Mødedagen i Budapest. Den 30te samledes de af Kongressens Medlemmer, der vare Medlemmer af den permanente statistiske Kommission for i Forening med de officielle Delegerede og den ungarske Organisations-Komite at træffe forskjellige almindelige Bestemmelser om Forretningsordenen paa Kongressen. Den ungarske Komite havde foreslaet, at i Lighed med, hvad der havde været gjældende paa den forrige statistiske Kongres i St. Petersburg, skulde det franske og ungarske Sprog i Forening være Kongressens officielle Sprog, medens dog Anvendelsen af andre Sprog skulde være tilladt. Fra tysk Side gjordes der Indsigelse herimod; det forlangtes og blev sat igjennem, at alle Sprog skulde være ligeberettigede paa Kongressen, men

at der i de officielle Referater og Udfærdigelser, for saa vidt de vare affattede i et andet Sprog end fransk, skulde tilføjes et kort Resumé af Indholdet i dette Sprog. Forhandlingsgjenstandene vare allerede forud fastsatte af den permanente statistiske Kommission, og over ethvert af Spørgsmaalene var der udarbejdet en eller flere Betænkninger ledsaget af Forslag til Beslutninger. Disse Betænkninger vare trykte og tilsendte alle Kongressens Medlemmer nogle Uger forinden Samlingen.

Forhandlingsgjenstandene vare:

1. Statistik som Gjenstand for Undervisningen.
 2. Hvilke Grundlag bør Statistiken skaffe tilveje for derpaa at støtte nøjagtige Mortalitetstabeller?
 3. Under hvilken Form bør Beretningerne om Bevægelsen i de store Byers Befolkning meddeles?
-
4. Retsplejestatistik (*récidives, casiers judiciaires*).
 5. Hypothekregistre.
 6. Anonyme Aktieselskaber.
-
7. International Statistik over de epidemiske Sygdomme.
 8. Statistik over Koleraen.
 9. Statistik over Bade og mineralske Vande.
-
10. Agerbrugs Statistik.
 11. Skovbrugs Statistik.
 12. Forbindelsen mellem Agerbruget og Meteorologien.
-
13. Statistik over Husfliden.
 14. Statistik over ulykkelige Hændelser, der indtræffe under Arbejdet og Forsikringer mod disse.

15. Statistik over de Institutioner, som ere oprettede til Bedste for de i den store Industri Beskjæftigede.
16. Efter hvilke Regler bør et Lands Handelsbalance opgjøres.
17. Statistik over Varebevægelsen paa Jernbaner.
18. Statistik over de store Byers Finansforhold.

Paa Kongressen i Haag i 1869 blev det vedtaget, at der skulde udarbejdes en international sammenlignende Statistik. Enhver af de mere fremskredne af Europas Stater fik den Gang tildelt en Afdeling af dette Værk. Danmark blev det saaledes overdraget at udarbejde Post- og Telegrafstatistiken. Paa den permanente Kommissions Møde den 31te Avgust blev der nu affordret de forskellige Landes Repræsentanter Oplysning om, hvorledes det gik med denne Sag. Enkelte Stater vare i Stand til allerede nu at fremlægge mer eller mindre fuldstændige Værker over de dem overdragne Afdelinger, saaledes Sverig-Norge, Italien og Ungarn, men de fleste Stater vare endnu paa det rent forberedende Stadium og enkelte havde slet ikke paabegyndt Arbejdet. Dog fremgik det af de givne Oplysninger, at Arbejdet overalt omfattedes med Interesse og at der var Udsigt til, at det i en ikke altfor fjern Tid kunde ventes tilendebragt. — Den 1ste September aabnedes Kongressen af sin Ærespræsident Erkehertug Joseph i Overværelse af en glimrende Forsamling. Blandt de fremmede Tilstedeværende fandtes Repræsentanter for alle Europas Stater samt fra forskellige Lande i de andre Verdensdele, og der var mellem dem et stort Antal Mænd af fremragende Betydning.

Der mødte af Østrigere 43, Englændere 10, Danske 4, Nordmænd 1, Svenskere 3, Russere 32, Tyskere 33,

Schweizere 3, Hollændere 1, Luxemburgere 1, Belgere 1, Franskmand 12, Spaniere 1, Portugisere 2, Italiener 7, 1 fra Monaco, Grækere 1, Serbere 1, Rumænere 2, Ægyptere 2, Japanesere 2, Brasilianere 1.

Blandt de 280 ungarske Medlemmer fandtes flere af Ungarns berømteste Navne. Ungarns Handelsminister var Kongressens Præsident, men i hans Forfald lededes Forhandlingerne af Kultusministeren Trefort. Fungende Vicepræsidenter vare Erkebiskop Haynald og Chefen for det ungarske statistiske Bureau Keleti. Desuden udnævntes der en Del Æres-Vicepræsidenter, i Almindelighed en for hvert Land.

Efter selve Aabningshøjtideligheden holdtes Mindetaler over forskellige tidligere Medlemmer af den statistiske Kongres, der vare afgaaede ved Døden efter dennes sidst afholdte Samling i St. Petersborg. Tyskeren, Gehejmeraad Engel mindede i et langt og interessant Foredrag om Belgeren Quetelets store Betydning for den statistiske Videnskab. Gehejmeraad Semenow fra Rusland erindrede om vor Landsmand Konferensraad David; han omtalte de vigtigste Begivenheder i Davids lange, indholdsrige Liv, fremhævede hans Betydning for de statistiske Kongresser og for den danske officielle Statistik og berørte særlig den betydningsfulde Stilling, David havde indtaget som Finansminister i Danmark efter Krigen 1864.

Umiddelbart efter disse officielle Højtideligheder delte Kongressen sig i Sektioner.

Den hele Drøftelse af Spørgsmaalene foregik i de følgende Dage i Sektionerne, og paa den samlede Kongres's Møder blev i det Væsenlige kun foretaget Afstem-

ninger over de Resolutioner, som Sektionerne indstillede til Kongressens Godkjendelse. Da flere Sektioner i Almindelighed arbejdede samtidig, var det ikke muligt at overvære Forhandlingerne over alle Spørgsmaalene. For mit Vedkommende deltog jeg til Stadighed i IV Sektions Arbejder (Agriculture, Sylviculture, Meteorologie agricole), men overværede ved Siden heraf nu og da Forhandlingerne i nogle af de andre Sektioner.

Aaret 1873 afholdtes i Wien en international Landbrugskongres (Congrès agricole et forestière). Denne vedtog en Resolution, der gik ud paa, at efter den Udvikling som Landbruget i vore Dage havde opnaaet var det blevet en Nødvendighed for dette, at der tilvejebragtes en nøjagtig Statistik, ved Hjælp af hvilken man i Landbruget kunde foretage Sammenligninger mellem det Standpunkt, der var naaet og de Fremskridt, der vare realiserede i de forskjellige Lande. Man indgik med en Adresse til den kejserlig - kongelige østerrigsk - ungarske Regering med Anmodning om, at den vilde tage Initiativet til de Skridt der maatte anses nødvendige for med Hensyn til dette Punkt at opnaa en Forstaaelse mellem de forskjellige Regeringer og fremskynde Organisationen af en international Agerbrugs- og Skovbrugsstatistik. I Anledning heraf havde den k. k. østerrigsk-ungarske Regering foranlediget, at den internationale statistiske Kongres tog under Overvejelse, hvad der kunde og burde gjøres for at fremme det af Landbrugskongressen udtalte Ønske. Som Grundlag for Diskussionen om denne Sag forelaa Memoirer udarbejdede for Agerbrugets Vedkommende af Ungareren Keleti, for Skovvæsenets Vedkommende af Preusseren Meitzen og Ungareren Bedó. Efter en længere Diskussion vedtog man at indstille til den samlede Kongres følgende Reso-

lutioner, der af denne enstemmig og uden Diskussion godkjendtes:

I. Kongressen anbefaler Tilvejebringelsen i enhver Stat af en Landbrugs-Statistik, udarbejdet efter ensartede Regler, der kunne gøre den skikket til at tjene til en international Statistik. Efter dens Mening bør en saadan Statistik bestaa af:

1°. En samlet Beskrivelse af Landbrugets Tilstand hvert 10de Aar*).

2°. Aarlige Oplysninger om forskellige Landbruget vedkommende Forhold, nemlig:

a) Landbrugsprodukternes Pris efter Noteringerne paa Markederne og Børserne samt Størrelsen af de virkelig effektuerede Salg. Disse Fremstillinger burde gives for hver Maaned.

b) Det aarlige Udbytte af Høsten i absolute Tal, saa vidt mulig med Angivelse af den ved Indsamlingen brugte Methode.

c) Maximums, Minimums og Gjennemsnits-Omkostningen ved Transporten ad Jernbane eller andre Transportveje pr. quintal metrique (100 Kilo) og pr. Kilometer.

Disse Arbejder burde offentliggøres for hvert Aar.

II. Anbefaler Kongressen Regeringerne at sikre sig Landmændenes og Fagkyndiges Medvirken med Hensyn til Indsamlingen af de Oplysninger, som kræve specielle og praktiske Kundskaber.

*) Til nærmere Vejledning for de statistiske Bureauer affattedes og vedtoges et i det Enkelte gaaende Program for saadanne Agerbrugsbeskrivelser.

Med Hensyn til Forststatistiken vedtoges følgende Resolutioner:

I. Kongressen anbefaler de forskjellige Regeringer Dannelsen af en Forststatistik udarbejdet efter ensartede Regler, saaledes at den kan tjene til en international Statistik. Den er af den Mening, at denne Statistik bør bestaa af tiaarige Beretninger og af Beretninger udarbejdede med kortere Mellemlum.

Kongressen udtaler det Ønske,

1. at den tiaarige Statistik
 - a) maa komme til at omfatte i Almindelighed Oplysninger om Arealet i Hektarer, og om Forholdet til det samlede dyrkede Areal og til Befolkningen, om Skovenes Tilstand og Beskaffenhed, om de forskjellige Arter af Ejere, om Bestyrelses- og Drifts-Maaden.
 - b) at den endvidere maa komme til at omfatte, i det Mindste for saa vidt angaar de af Staten bestyrede Skove, Oplysninger om Træsarterne, Bestandens Alder, Perioderne for Fældningen, Mængden af det Skovede samt en Beretning om Forstvæsenets Personal og om Forst-Skolerne.
2. at aarlige Beretninger maatte oplyse, i det Mindste for saa vidt de af Staten bestyrede Skove angaar, Hugsten, Træets Pris og Arbejdslønnen.

II. Kongressen anbefaler Regeringerne at udnævne specielle Delegerede, hvem det overdrages som Raadgivende at deltage i den permanente Kommissions Forhandlinger.

De atmosfæriske Kræfters Indvirkning paa Plante- og Dyrelivet og omvendt, Vegetationens Indflydelse paa Klimatet ere Forhold, som danne et Baand mellem Meteorologien og Agerbruget og som hiddrage saavel Meteorologernes og Landmændenes som ogsaa Statistik-

ernes og Nationaløkonomernes Opmærksomhed. Paa den statistiske Kongres i St. Petersburg fremlagde den berømte Amerikaner Kommodore Maury igjennem Quetelet et Forslag om at organisere et den hele civiliserede Verden omfattende Net af meteorologiske Observationer i Agerbrugets Tjeneste. Efter den Udvikling, som denne Tanke senere har faaet synes det at være Øjemedet, dels at skaffe Agerbruget lignende Fordele af de meteorologiske Vejrforudsigelser, som disse nu yde Skibsfarten, dels ved en omfattende Kombination af meteorologiske og statistiske-agronomiske Observationer at belyse Forbindelsen mellem de meteorologiske Fænomener paa den ene Side og Vegetationen, Høstens Udbytte, skadelige Insekters Forekomst, Sygdomme hos Planter og Dyr m. m. paa den anden Side. Dette tilsigtes opnaaet ved at tilvejebringe en Organisation af meteorologiske Observationer af Jordens og Luftens Varme, Lufttrykket, Fugtighedsgraden, Nedslaget, Vindens Styrke og Retning, Skyerne, Ozonmængden, den elektriske Spænding m. m. og bringe denne i Forbindelse med et hele den civiliserede Verden omfattende System af «Crop reporters», 1 for hver 470 □ Mile, altsaa 1 à 2 for Danmarks Vedkommende. Disse «Crop reporters» skulde give maanedlige Beretninger over en Mængde Landbruget vedkommende Forhold og give dem i en saadan Form, at de kunde gøres til Gjenstand for statistiske Sammenstillinger. Der skulde oprettes et Centralbureau, der ved Telegrafens Hjælp skulde modtage og udvexle de gjorte Observationer og bearbejde det efterhaanden indkomne Materiale.

Allerede paa den permanente statistiske Kommissions Møde i Stockholm i 1874 var denne storartede Plan under Forhandling; den blev der navnlig bragt frem af Fransk-

manden Tisserand og Russeren Semenow. Paa Kongressen i Budapest vare Semenow, Østrigeren Lorentz og Ungareren Schenzl Referenter for denne Sag. Tiden var for langt fremrykket, da den blev forelagt for Sektionen og den samlede Kongres, til at den kunde blive Gjenstand for nogen udførligere Behandling; man vedtog nogle Resolutioner, der anbefalede dette vigtige Spørgsmaals Gjennemførelse i den her antydede Retning, men tilføjede dog en Passus, der gik ud paa, at der ikke burde foretages positive Skridt, forinden man havde konfereret med den meteorologiske Kongres, der skal sammentræde i Rom i 1877.

I Sektionen for **Industristatistiken** behandlede Husindustrien, Spørgsmaalet om en ensartet Klassifikation af Erhvervene i Industristatistiken, de forskjellige Indretninger, der ere indførte i den større Industri til Bedste for de arbejdende Klasser og de arbejdende Klassers Sygelighed, Invaliditet og Dødelighed. Jeg skal her begrænse mig til at omtale det sidste Spørgsmaal, over hvilket Preusseren Engel havde udarbejdet Betænkning.

Paa den permanente statistiske Kommissions Møde i Stockholm 1874 fremkom Engel med det Forslag, at man paa en fremtidig Kongres skulde behandle Dødelighedsstatistiken fra et socialt Standpunkt; hidtil var Statistiken over Dødsarsagerne næsten udelukkende behandlet fra et medicinsk Standpunkt, men den fortjente ogsaa at belyses fra et socialt Standpunkt; man burde saaledes undersøge, i hvilke Samfundslag visse Dødsarsager hyppigst forekomme, ligesom ogsaa Sammenhængen mellem

Sundhed, Modstandskraft og større Livsvarighed og paa den anden Side den større eller mindre Velstand, og andre sociale Forhold. Engel fremhævede, hvorledes de vigtigste og mest ødelæggende Sygdomme, baade Infektionssygdomme og kroniske Sygdomme tildels skyldtes mangelfuld eller slet og uhensigtsmæssig Ernæring, Beklædning og Bolig, Arbejde i for ung en Alder, Overanstængelse, for stor Ensidighed i Arbejdet o. s. v., alle ikke patologiske, men sociale Aarsager. Statistiken burde udfinde, i hvilket Forhold enhver af de store udbredte Sygdomsformer angriber de forskellige Lag af Befolkningen, hvad der i enhver Samfundsklasse er den normale Sygelighed, Invaliditet og Dødelighed; thi først derved faar man et klart Overblik over de forskellige Samfundsklassers Livsbetingelser, først derved faar den offentlige Sundhedspleje et paalideligt Udgangspunkt.

Kongressen anerkjendte Nødvendigheden af at tilvejebringe en saadan Statistik og vedtog en Opfordring til de paa Kongressen repræsenterede Regeringer om saa vidt mulig at søge tilvejebragt en «Statistik over de erhvervdrivende Klassers Sygelighed, Invaliditet og Mortalitet».

En Sag, der staar i nær Forbindelse med disse Forhold ere de Ulykkestilfælde, der indtræde under Arbejdet.

Den der med nogen Opmærksomhed følger Dagsbegivenhederne vil sikkert have modtaget Indtryk af, at Antallet af de store Ulykkestilfælde, hvorved undertiden mangfoldige Mennesker miste Liv eller Lemmer, paa en betænkelig Maade tiltager. Forøgelsen er ikke en tilsyneladende, der blot skyldes den større Omhyggelighed, hvormed Pressen samler og offentliggjør saadanne Beretninger; Statistiken viser, at den er virkelig tilstede og

bestandig større end Forøgelsen i Befolkningen. Statistiken viser tillige, at denne Forøgelse ikke skyldes de raa Elementærkræfter som Vandet, Ilden eller Vinden, men at det navnlig er de Kræfter, som Mennesket har taget i sin Tjeneste, der bryde igjennem deres Skranker og foraarsage Ulykker; det er Explosioner i Kulgruber og af Dampkjedler, Uheld med Maskiner, Jærnbanesammenstød, Forgiftninger ved Kulos, Sammenstød af Skibe og Lignende, der ere Skyld i Forøgelsen af Ulykkestilfældene.

Statistiken har ikke alene vist, at Ulykkestilfældene tiltage i Antal, men ogsaa i væsenlig Grad bidraget til at lindre de anrettede Ulykker, thi den har givet Anledning til Oprettelsen af Assurancer mod ulykkelige Hændelser, idet den dels har givet disse det nødvendige Grundlag for deres Tarifer, dels har gjort Propaganda for Sagen ved at vise, hvor lille den Byrde var, som Samfundet behøvede at paalægge sig for at afhjælpe den Nød, der blev afstedkommet ved Ulykkestilfælde. Det paavistes t. Ex. i Preussen, at en ret rigelig Understøttelse til dem, hvis Forsørgere vare omkomne i Kulgruberne vilde, naar den lagdes over paa Kulpriserne, kun forhøje disse med $\frac{4}{10}$ Pfenning pr. Centner Kul.

Assuranceselskaber mod Ulykkestilfælde ere ikke noget Nyt. Allerede længe have de været kjendte i England, Frankrig og Belgien; men de anvendtes der kun af de mere velhavende Klasser mod Ulykkestilfælde paa Jærnbanerejser og Lignende. Først i de allersidste Aar har denne Art af Forsikring faaet en almindeligere Udbredelse. Det er navnlig den tyske Rigslov af 7de Juni 1871, dette skyldes. Denne Lov har nemlig paalagt Jærnbaner, Bjergværker og Fabriker et udvidet Ansvar for de Ulykkestilfælde, som ramme deres Arbejdere under Udførelsen af

de dem overdragne Arbejder. Driftsherren skal tilsvare den tilskadekomne Arbejder ikke blot «damnum emergens» men ogsaa «lucrum cessans». (Før kun «Kur og Pleje», nu tillige Næringstab og Erstatning for formindsket Arbejdsdygtighed). Denne Forøgelse af Ansvar et mente man var berettiget navnlig for saadanne Bedrifter, som toge Naturkræfter og Maskiner i deres Tjeneste, hvis Betjening medførte Farer. Arbejderne i Bjergværker og Fabriker, Jærnbanebetjentene ligesom ogsaa de Rejsende kunde kun i de sjældneste Tilfælde være i Stand til at prøve de trufne Sikkerhedsforanstaltningers Paalidelighed, de maatte tvertimod i Almindelighed give sig blindt og villieløst Driftsherrernes Indretninger i Vold; men en nødvendig Følge heraf var, at Driftsherren maatte bære et udstrakt Ansvar for Ulykkestilfældene.

Det er iøvrigt ikke alene for Bjergværker, Fabriker og Jærnbaner, at disse den tyske Ansvarlighedslovs Motiver finde Anvendelse; det Samme gjælder om Agerbrug og Kvægavl. Statistiken har godtgjort, at Landbrugsarbejderne ved Beskæftigelsen med Dyrene, ved Kjørseler og fremfor Alt ved Betjeningen af Landbrugsmaskinerne ere udsatte for meget store Farer. Faren ved Maskiner er, naar alt iøvrigt er lige, endnu større i Landbruget end i Industrien; thi hvor der i Fabrikerne ere Arbejdsmaskiner eller Motorer i Virksomhed, der er dog i Almindelighed Folk tilstede, som nøje kjende Mekanismen, det er derfor sjældnere, at der indtræffer Forstyrrelser eller Uregelmæssigheder i Maskinens Virken. Paa Landet kjende de Folk, der skulle betjene Maskinerne derimod i Almindelighed ikke disses nærmere Indretning, og Ulykkestilfælde, der ere en Følge af urigtig Behandling af Maskiner ere derfor langt hyppigere der. Ogsaa om Bygnings-

haandværket gjælder noget Lignende, ogsaa her synes at være den samme Grund til at paalægge Driftsherren Ansvar. Hvad Søfarten angaar, da har Plimsolls Agitation vist, i hvilken Grad Søfolkene ere voldgivne uredelige Rhederes Spekulationer i Skibets Undergang. Kunde der ikke ogsaa være Grund til at paalægge Rhederne en Erstatningspligt til Søfolkene og deres Efterladte? Stemningen i Tyskland synes ogsaa at være for, at udvide Omraadet for Loven af 1871 til at omfatte alle disse Erhverv.

Det er ikke alene i Tyskland, at man har sin Opmærksomhed henvendt paa Spørgsmaalet om Driftsherrens Ansvarlighed for de Ulykker, som ramme hans Arbejdere under Arbejdet, ogsaa i England staar det paa Dagsordenen. For kort Tid siden blev der i Parlamentet ved privat Initiativ indbragt et Lovforslag om udvidet Ansvar for Driftsherren for de ulykkelige Hændelser, der indtræffe under Arbejdet. Forslaget blev vel taget tilbage, men kun fordi Regeringen selv anerkjendte dets Nødvendighed og Bestimelighed og ønskede selv at tage Sagen i sin Haand. Her i Danmark udgjør Spørgsmaalet en Del af det Program, som den nuværende Regering har forelagt Arbejderkommissionen. Forudsætningen for, at et saadant udvidet Ansvar skal kunne paalægges Driftsherrerne uden at skade Produktionen er det imidlertid, at Assurance mod Ulykkestilfælde udvikles i højere Grad end hidtil, og for at dette skal blive muligt maa der tilvejebringes en omfangsrigere og nøjagtigere Statistik over Ulykkestilfældene end den, der nu haves.

Sektionen vedtog efter nogen Diskussion de af Engel foreslaaede Resolutioner, der gik ud paa at opfordre de paa Kongressen repræsenterede Regeringer til:

1. at søge tilvejebragt en Statistik over Ulykkestilfældene

- i enhver af de forskellige Erhvervsgræne samt en Statistik over Forsikringer mod Ulykkestilfælde og at lade disse bearbejde paa en nærmere angivet ensartet Maade;
2. at lade udarbejde og forelægge for den permanente statistiske Kommission en Beretning om de i vedkommende Stat gjældende Bestemmelser om Driftsherrernes Heftelsespligt. En Oversigt over disse Bestemmelser i de forskellige Lande ansaas nemlig som en nødvendig Forudsætning for, at en international Statistik over Ulykkestilfælde og Forsikringer derimod kunde forstaaes og anvendes paa rette Maade.

I Sektionen for Handelsstatistik var den vigtigste af de Opgaver, der drøftedes, Spørgsmaalet om Tilvejebringelsen af en ensartet Klassifikation og Benævnelse af Varerne i alle Landes Ud- og Indførselslister.

Handelsstatistiken er den mest internationale af alle Statistikens Græne, og den har eller kunde have en meget stor praktisk Betydning som Vejleder for Spekulationen, Produktionen og Handelen. Den burde saaledes kunne sige, hvor meget ethvert Land bruger af enhver af de større Handelsartikler og fra hvilke Steder ethvert Land henter sin Forsyning; den burde kunne vise, hvorledes Udførselen af en Vare fra Produktionsstedet af fordeler sig over hele Verden, og hvilke Oplag af denne Vare, der findes paa de større Handelspladser.

En væsenlig Hindring for, at Handelsstatistiken hidtil har kunnet opfylde disse Fordringer har det været, at Varernes Klassifikation og Benævnelse har været saa højst forskjellig. I Almindelighed er jo nemlig et Lands Hand-

elsstatistik udgaaet fra og støttet paa Toldtarifen. Oplysningerne gives af Toldvæsenet og dette klassificerer og benævner Varerne efter som de staa opførte i Tarifen; men i denne har man naturligvis taget fiskale og ikke statistiske Hensyn. Som Følge deraf ere ofte en stor Mængde forskjelligartede Varer, navnlig saadanne, der ikke have fiskal Interesse, slaaede sammen under en summarisk Betegnelse som «Affald», her under indbefattes hos os t. Ex. Handelsgjødning, Klid, Klude og mange andre Varer; under «raa Metaller» indbefattes t. Ex. alle Arter af Metaller, men det havde dog Interesse at se Landets Indførsel og Forbrug af hver enkelt af de vigtigere Metaller, hvilket man ikke kan nu; Stenolie er indbefattet under «andre Olier»; under «Frøsorter» er indbefattet alle mulige Frøsorter, medens det dog er af Interesse at kjende Forbruget af de vigtigste Sorter som Græsfrø og Kløverfrø. Omvendt er andre Varer specificerede langt stærkere end Statistiken behøver, Sukker t. Ex. er hos os specificeret efter Farvenuancerne. Dertil kommer endnu, at denne Ordning er højst forskjellig i de forskjellige Stater og at det er meget vanskeligt selv for den, der kjender ethvert Lands Toldstatistik at vide, hvad der er indbefattet under, hvad der forstaas ved hver enkelt Benævnelse. Det er derfor meget vanskeligt at sammenligne de forskjellige Landes Varelistes med hinanden, og Handelsstatistiken, der ligesom Handelen selv burde være international, har derved tabt en væsentlig Del af sin Nytte og har tillige ofte givet Anledning til urigtige Slutninger og uheldige Spekulationer.

De statistiske Kongresser have alt længe haft Opmærksomheden henvendt paa denne Ulæmpe. Paa den allerførste statistiske Kongres i Bryssel for 23 Aar siden

blev dette Spørgsmaal behandlet, og man har siden da stadig saavel paa Kongresserne som i de enkelte Lande arbejdet paa at opnaa Ensartethed. Efterhaanden er man ogsaa kommet nærmere til Maalet. Paa den statistiske Kongres i Budapest er man atter kommet et godt Stykke frem, og hvad de fælles Forhandlinger angaa endog kommen til en Afslutning, idet man efter vidtløftige Diskussioner, der dannede en ligefrem Fortsættelse og Afslutning af de paa de to sidste Kongresser og de sidste Møder i den internationale permanente statistiske Kommission førte Forhandlinger, endelig enedes om en af Hamborgeren Nessmann opstillet fælles Klassifikation og Benævnelse af alle de vigtigste Varer. Hvad angaar Danmarks Forhold til dette Forslag, da vil der kun behøves faa og mindre betydelige Ændringer i de Opgivelser, der nu meddeles det statistiske Bureau fra Toldvæsenet for at Bureauet skal blive i Stand til at meddele den saaledes vedtagne internationale Varestatistik. Man haaber derfor med Toldvæsenets velvillige Bistand at kunne gennemføre de nødvendige Forandringer i Løbet af cirka 2 Aar.

For alle de betydeligere Handels-Stater ville de Forandringer, der staa tilbage at foretage ligeledes være forholdsvis lette at gennemføre, da man alt i nogen Tid har arbejdet i den Retning, som nu endelig er slaaet fast. Der er saaledes grundet Haab om, at den statistiske Kongres i Budapest har bragt Handelsstatistiken et godt Skridt fremad til at blive mere international og praktisk anvendelig.

Foruden Spørgsmaalet om Varernes Klassifikation og Benævnelse var et andet stort Spørgsmaal af Handelsstatistiken under Behandling, nemlig Maaden hvorpaa Handelsbalancen burde opgjøres. Ganske vist har dette

Spørgsmaal efter min Formening ingenlunde den Betydning, man ofte tillægger det. Om Handelsbalancen er «gunstig» eller «ugunstig», som man kalder det, siger nemlig i og for sig kun Lidet om Landets Fremgang eller Tilbagegang. Der maa jo, idetmindste naar der ses paa et længere Tidsrum, altid være Balance imellem Betalingen vi udrede og Betalingen vi modtage fra Udlandet; Pengene kunne ikke vedblive at strømme ud eller vedblive at strømme ind. En Indstrømning af Penge medfører som en nødvendig Konsekvens ogsaa en Udstrømning af Penge. Desuden er den Balance, Handelsstatistikken opgjør, altid meget ufuldstændig, thi den medtager kun Vareomsætningen og ikke en Gang hele Vareomsætningen, og den udelukker hele Kreditomsætningen. Det, der navnlig har Interesse er, hvorledes, med hvilke Opofrelser, Balancen bringes tilveje, og det ses af de enkelte Varers Ud- og Indførsel. Imidlertid har dog Balanceopgjørelsen nogen Betydning, thi naar meget stærke Indflydelser gjøre sig gjældende i et kortere Tidsrum ville disse i Almindelighed give sig tilkjende i den Balance, som Handelsstatistikken opgjør; desuden giver Handelsbalancen altid et kort og klart Udtryk for Ud- og Indførselens samlede Størrelse hver for sig, ligesom den ogsaa giver et Middel til at kontrollere Rigtigheden af Beregningerne over Vareomsætningens Værdi.

Der var udarbejdet flere Memoirer om den rette Maade at udarbejde Handelsbalance paa, af Tyskerne Nessmann og Bekker, af Franskmanden Caignon og Øst-rigieren Neumann-Spallart, Russeren Schmidt og Ungareren Mattekowics. Efter en længere og livlig Diskussion vedtoges en Række Resolutioner, der i det Væsenlige god-

kjendte den Maade, hvorpaa i de senere Aar ogsaa Danmark har opgjort Handelsbalancen, dog med den Forskjel, at det anbefaledes ved Udførselen at beregne Værdien af Varen ikke efter Værdien paa Udførselsstedet, men efter Værdien paa Bestemmelsesstedet, saaledes at der altsaa til den Udførselsværdi, som nu beregnes, burde lægges Transportomkostningernes og Exportørernes Fortjeneste. Det maa indrømmes, at denne Methode i og for sig er korrekte end den nu her i Landet anvendte, men jeg frygter for at det ikke vil være muligt at gennemføre den med de Midler, der her i Landet staa til det statistiske Bureaus Raadighed.

Foruden disse to Hovedspørgsmaal blev der endnu paa Kongressen truffet Afgjørelse om nogle mindre vigtige Spørgsmaal. Saaledes vedtoges det at anbefale at lægge Kalenderaaret til Grund for de aarlige Handelsberetninger i Stedet for Finansaaret, en Forandring, der for Danmarks Vedkommende blev gennemført forrige Aar. Endvidere enedes man om en fælles Opfattelse af, hvorledes de forskjellige Arter af Transithandel burde opfattes, hvilken Del af denne der burde opfattes som en Del af Landets egen Omsætning, hvad som blot passerende Landet.

Blandt de Emner som behandledes i 1ste, 2den og 3dje Sektion, men hvis Møder jeg ikke overværede, skal jeg kun nævne Spørgsmaalet om Undervisningen i Statistik, der afgjordes derhen, at en egenlig Skoleundervisning i Statistik fraraadedes, hvorimod man udtalte sig for, at der burde gives Geografilærerne Lejlighed til at gennemgaa et Kursus i Statistik, for at de derved kunde blive i Stand til at lede Undervisningen i Geografi mere hen imod en Fremstilling af de sociale Forhold,

samt at der ved alle Skoler burde findes en Samling af kartografiske Fremstillinger af de vigtigste statistiske Forhold. Endvidere udtalte man sig for Ønskeligheden af en nærmere Forbindelse mellem de statistiske Bureauer og Universitetet.

Min Beretning om Kongressen vilde være ufuldstændig naar jeg ikke foruden dens Arbejder og de Resultater, disse have bragt, tillige omtalte den overordenlige og storartede Gjæstfrihed, der fra alle Sider, fra den Højeste til den Laveste, vistes Kongressen og dens Medlemmer. Kongressens Medlemmer bleve afhentede i Wien ved et særligt Dampskib; man modtoges i Budapest af Byens Befolkning med levende Velkomstraab, og hele Opholdet i Ungarns Hovedstad var en Række af Fester.

Byen Budapest afholdt til Ære for Kongressens Medlemmer en Banquet i den pragtfulde Festbygning «Redouten»; desuden indbød Hovedstaden Kongresmedlemmerne til en stor Diner og til en kommunal Højtidelighed. Erkehertug Joseph indbød en større Del af Medlemmerne til en Diner paa det af ham skabte Etablissement «Margrethe Øen», et sandt Feopholdssted. Ministerpræsidenten og andre højtstaaende Embedsmænd indbøde alle eller en større Del af Medlemmerne til forskellige Dineer og Soupeer. Donauer - Dampskibsselskabet arrangerede Udflugter paa Floden og til dens Omgivelser. De ungarske Medlemmer gav en stor Diner til Ære for de fremmede Kollegaer paa det nærliggende Schwabenberg. Dineren var her forbunden med en af det kongelig-ungarske Landhusholdningsselskab foranstaltet Prøvning af alle Ungarns fineste og sjældneste Vine, 60 forskellige Sorter.

Kronen paa det Hele var dog en storartet Udflugt paa 5 à 6 Dage til «den tyrkiske Grænse», som det hed i den officielle Indbydelse. Omtrent 200 Kongresmedlemmer, hvoraf dog henved Halvdelen vare Ungarere, modtog Indbydelsen. Med et Extratog, der ganske stilledes til Kongressens fri Raadighed, afgang man om Aftenen fra Budapest og kjørte hele Natten igjennem hen over den udstrakte, lidet indbydende ungarske Steppe. Landet var aldeles flat og skovløst, kun bedækket med lavt Græs eller Stubbene af det afmejede Korn. Af menneskelige Boliger saa man næsten ingen; det eneste Spor af menneskelig Virksomhed var hist og her en Stang med et Vippeapparat, som røbede Tilstedeværelsen af en Brønd med saltagtigt, udrikkeligt Vand. Steppens eneste Beboere syntes at være store Flokke af fritgaaende Kvæg vogtet af ridende Hyrder. Om Morgen kom vi til Stationen Oroshaza, en af de store Puztalandsbyer (med 15,000 Indbyggere) i hvilke Steppens Bebyggelse er samlet. Herfra kjørte vi med Equipager, som Beboerne havde stillet til vor Disposition, et Par Mile ind over Puztaen til Mezöhegyes, en Statsdomæne, hvor et Areal af 3 □ Mil er samlet til én Bedrift, hvis Formaal er at danne Udgangspunkt for en Forbedring af Ungarns Heste- og Kvægracer, altsaa en Art Stutteri. Antallet af Stutteri-Hestene er nu ca. 2,000, men har undertiden naaet op til 17,000; Antallet af Hornkvæg og Svin kjender jeg ikke, men det var formodenlig endnu betydelig større. For at give os et Begreb om Bedriftens Størrelse og vise os de forskjellige ungarske Husdyrracer i de smukkeste Former, havde store Afdelinger Rytter, Husarer og Csikos i tre Dage faret omkring paa Steppen og sammendrevet og ordnet uhyre Flokke af Dyr. Først dreves Hestene frem

i Afdelinger paa et Par Hundrede ad Gangen travede de frem for os under Bevogtning af de bekjendte ungarske Hestevogtere Csikos, der med forbavsende Færdighed styrede Flokken ved Hjælp af deres lange Piske, hver Race og hver Aldersklasse for sig. Efter at være præsenterede aabnedes Kredsen, hvormed de beredne Vogtere havde omringet Dyrene, og i vild Carriere forsvandt Flokken i Steppens Støvskyer. Paa denne Maade fremvistes den ene Flok efter den anden, i Alt nogle tusinde Heste. Derefter fulgte Hornkvæget, ledet frem af de ligeledes beredne Kodrivere, Gulys. Trop efter Trop kom de opmarscherende, præsenteredes for os og dreves atter afsted, Toget syntes aldrig at skulle ende; saa langt Øjet kunde række ud over Stæppen kom stedse nye Flokke af Dyr frem fra den fjerne Horisont, hvor uendelige Skarer endnu syntes at være tilbage, da man af Træthed og Mangel paa Tid nødsagedes til at give Tegn til at standse Forevisningen. Derefter besaas den øvrige Bedrift, Avlsbygninger, Redskaber, Kjøretøjer m. m., og endelig en lille Udstilling af Landbrugsprodukter, der var arrangeret i Anledning af vort Besøg.

De udstillede Produkter forekom mig at være gode, dog ikke saa gode og smukke som de tilsvarende danske.

De Heste der forevistes vare overordenlig smukke Dyr, og vistnok af fortrinlige Racer, men jeg tør iøvrigt ikke udtale nogen Dom om dem.

Det høje men korte, kraftigt byggede, hvide, langthornede Steppekvæg er smukt at se og passer ret godt til det ungarske Landbrugs Driftsmaade og til Landets Naturforhold, det er haardført og lider derfor mindre under det barske Klima, de stærke og pludselige Temperatur-

vexlinger, der ere saa hyppige paa den vidtstrakte skovløse Steppe*); som Fedekvæg skal det efter Ungarernes Sigende være meget godt, men som Malkekvæg er det overordenlig slet**). Det er som Følge heraf saa langt fra, at det «kvægrige» Ungarn kan konkurrere med os paa Verdensmarkedet med Mejeriprodukter, at det ikke en Gang kan forsyne sig selv dermed. Af levende Kreaturer exporteres der en Del til Østrig, Exporten til England ad Donau og Sortehavet, hvorom der tidligere i den landøkonomiske Diskussion har været Tale herbjemme, synes derimod at være fuldstændig standset og har neppe nogensinde havt større Betydning.

Det ungarske Svin er langbenet, skarprygget og bedækket med en Beklædning, der mere ligner Uld end Børster. Det er neppe nogen god Race, men det findes i overordenlig stor Mængde; dets Flæsk og Fedt er et Hovednæringsmiddel for Ungarerne, og det exporteres i saa betydelig en Mængde, at det danner en ligefrem Verdensvare. Ogsaa til Danmark indføres hvert Aar betydelige Kvantiteter ungarsk Svinefedt. At Svineproduktionen i Ungarn har taget et saa stærkt Opsving, skyldes iøvrigt ikke blot Landbruget, men ogsaa de storartede

*) Disse stærke Temperaturforandringer, navnlig den store Forskjel mellem Kulden om Natten og Heden om Dagen er Aarsagen til, at Befolkningens Dragter vexe imellem løsthængende hvide Lærredsdragter og store Skindpelse. Det ser derfor ret pudsigt ud, naar man navnlig Morgen eller Aften ser en større Forsamling Magyarer, thi medens nogle ere halvnøgne, ere andre indhyllede i Skind fra øverst til nederst eller ere ved Siden af en iøvrig yderst luftig Klædedragt iført lodne Støvler eller lodden Hue.

***) Naar en Ko giver 3 à 400 Maas Mælk om Aaret (1 Pot = 0,68 Maas) regnes det for en god Malkeko.

industrielle Etablissements for Svinefedning og Svineslagtning.

Det ungarske Landbrug har i de sidste Decennier gjort store Fremskridt. Ved Aarhundredets Begyndelse var Produktionen af Korn kun 34 Millioner Hektoliter, den er nu stegen til det Dobbelte; 74 Millioner Hektoliter regnes for en Middelhøst og i gode Aar naaes et Udbytte af henimod 100 Millioner Hektoliter. Samtidig ere Kornpriserne stegne stærkt, og Stigningen skyldes ikke blot den almindelige opadgaaende Konjunktur paa Verdensmarkedet, men tillige i høj Grad de forbedrede Transportmidler i Ungarn, Kanaler, Landeveje og Jærnbaner, der have aabnet Afløb for Landets Produkter til de store europæiske Markeder, og endelig ogsaa den Omstændighed, at Varernes Kvalitet er bleven forbedret.

Om end det ungarske Landbrug saaledes har gjort store Fremskridt, staar det dog utvivlsomt som Hele langt tilbage for vort. Tildels skyldes dette vistnok, at det egentlige Agerbrug ikke ligger rigtigt for Ungareren, han har endnu for meget af Nomadenaturen i sig til ret at kunne slaa sig til Ro som Agerbruger, han foretrækker det mere ubundne og omflakkende Liv som Hyrde. En væsentligere Grund til at holde Ungarns Agerbrug nede er dog efter min Formening den høje Toldbeskyttelse. Det har været en Hovedulæmpe for Ungarns Landbrug, at der i Forhold til de store frugtbare Arealer var for lille en Arbejdskraft og for knappe Kapitaler; men ved Beskyttelsessystemet har man tyunget en betydelig Del af Kapitalen og Arbejdskraften bort fra Landbruget og hen til en unaturlig i og for sig lidet lønnende Anvendelse i Industrien. Følgen heraf har været, at Renten er bleven overordenlig høj, næsten lige saa høj som i Ame-

rika, saa at en Rente af 8 pCt. for Udlaan i faste Ejendomme er det almindelige og 10 pCt. ingenlunde sjælden. Arbejdskraften er ogsaa fordyret og Arbejds-lønnen er i Ungarn højere end i de fleste andre Lande i Evropa. Ulæmperne ved den høje Arbejds-løn og den manglende Arbejdskraft har man tildels forstaaet at afhjælpe dels ved i den travle Aarstid at benytte temporært tilkaldte Arbejdere fra de slaviske Naboegne, dels ved en udstrakt Anvendelse af Maskiner, saa at næst efter Eng-land og Amerika skal nu Ungarn være et af de Lande, som i videst Udstrækning anvender de moderne Landbrugs-Maskiner. Ulæmperne ved den høje Rentefod skulde man synes kunde afhjælpes ved Indvandring af fremmed Ka-pital; 8 à 10 pCt. pro anno for 1ste Prioritets Laan er jo en meget fordelagtig Kapitalanbringelse; men alligevel vil den fremmede Kapital ikke komme. Ungarns Kredit-forhold have fra gammel Tid af et slet Rygte; det er ikke saalænge siden, at Hypothekvæsenet der var saa slet, at man plejede at sige om de ungarske Laan i faste Ejen-domme, at de hvilede ikke paa Hypotheker men paa Hy-poteser. Nu er Hypothekvæsenet i en fuldstændig paa-lidelig Forfatning, men Udlændets Mistillid lader sig van-skelig udrydde.

Medens der saaledes i Ungarn ved Toldbeskyttelsen er frembragt en kunstig Knaphed paa Arbejdskraft og Kapital, er der Overflødighed paa frugtbar Jord. Den nødvendige Følge heraf er, at det ikke betaler sig at dyrke Jorden intensivt, det extensive Brug giver et større Netto Udbytte, flere Procent af den anvendte Driftskapital. Vel ser man jævnlig overalt i Ungarn talrige store Land-brug, der ere drevne til en høj Grad af teknisk Fuld-kommenhed, hvor alle nyere Forbedringer og Indretninger

ere bragte i Anvendelse, men disse Brug ere ikke økonomiske, de ere ikke indførte for den private Fordels Skyld, men fordi det i Ungarn anses som en patriotisk Pligt at drive en Ejendom som et Mønsterbrug. Den store Masse af Landets Jord drives extensivt. Det gamle Trevangsbrug er endnu almindeligt i Ungarn; en enkelt overfladisk Pløjning er ofte den eneste Bearbejdelse, Jorden faar; Avlsbygningerne ere slette og uilstrækkelige; Udtærskningen foregaar jævnlig paa samme Maade som i Oldtiden ved at lade Heste, Stude eller endog Svin trampe Sæden ud, og Gjødningen bruges endnu ikke sjældent til Brændsel eller til Byggemateriale i Stedet for til at lægge paa Marken. Denne extensive Drift bevirker ikke alene at Høstudbyttet bliver forholdsvis ringe, men tillige, at det bliver i høj Grad variabelt, thi paa den slet bearbejdede udrænede Jord kan Sæden ikke modstaa det stærkt vexlende Klimas Indflydelser. Naar Klimaet er gunstigt er Høsten overvældende rig, er det mindre gunstigt, mislykkes den fuldstændig. Undertiden kan derfor Ungarn udføre uhyre Masser af Korn, til andre Tider slet Intet, én Omstændighed der atter skader Landet derved at den vanskeliggjør Dannelsen af en regelmæssig Kornhandel med faste Forbindelser, hensigtsmæssige Kommunikationsindretninger o. L. Den stærke Vexling i Høstudbyttet har ogsaa den uheldige Følge, at Jordens Værdi er i høj Grad foranderlig; i gode Aar stiger den meget stærkt, men i daarlige Aar, naar Mange tvinges til at sælge og Ingen har Penge, falder den saa dybt, at den paa mange Steder næsten er værdiløs. I Gjennemsnit er dog Jordens Værdi meget lav og man ser derfor i Ungarn en Ødslen med Jordbund og Plads, som forbavser den, der kommer fra Vestens mere intensivt dyrkede Lande.

Intet er mere karakteristisk for denne Ødslen med Jord end Vejene. Disse ere ikke banede, stensatte, gruslagte Chauseer; de ungarske Veje ligne ofte mere en almindelig langstrakt Mark, hvor alle Hegn, der gaa paatværs, ere bortfjernede, de ere umaadelig brede, græsbevoxede, uden Spor af Anvendelse af tilført Vejmateriale, hist og her groer der midt paa Vejen Buske eller Smaatræer. Snart kører man paa den ene Side af Marken, snart paa den anden Side, hvor der er bedst. Om Vinteren er der et ufremkommeligt Lerælte, om Sommeren en Støvmasse, som kun den kan gjøre sig en Forestilling om, der selv har prøvet det.

Umaadelige Strækninger af frugtbart Land ligger i Ungarn udyrket hen, halvt som Hede, halvt som Sump, bedækket snart med Græs snart med Siv og Ellekrat. En Dræning kunde her frembringe et Agerland, der søgte sin Lige i Frugtbarhed, men Industrien har tilranet sig Kapitalerne og nu ligger Landets naturlige Hjælpekilder ubenyttede hen. Østrig-Ungarns Beskyttelsessystem har ført til det Resultat, at disse Lande, der burde være «Evropas Kornkammer» nu ikke en Gang kunne forsyne sig selv med Landbrugsprodukter, men behøve Tilførsel fra Udlandet.

Opholdet i Oroshaza og Mezöbegyés var opfyldt af en Række Festligheder, der afholdtes under stærk Tilstrømning af Befolkningen; Æreporte, Æreseskorte af Husarer og ridende Bønder foruden en sand Syndflod af Taler.

Den næste Dag gik Toget mod Øst og Sydost, fra Steppen ind i Bjergeggen; vi skulle der se en Prøve paa Ungarns Storindustri. Jærnfabrikerne ved Reschitza vare Rejsens Maal. Fabriken, der ligger her, og af hvilken

nele Byen lever, er en storartet Anstalt, de opstillede Maskiner have tilsammen 4,000 Hestes Kraft og der udbetales 1½ Million Gylden i Arbejds løn om Aaret. Fabrikens ledende Mænd ere Franskmand og Tyskere, Arbejderne for største Delen Tyskere. Det er en moderne Storindustri, som man ser den i Englands Fabrikdistrikter, midt i et Land og en Befolkning, der næsten staar paa Civilisationens og Kulturens yderste Grænser.

Atter her var der Festligheder i Mængde; de samme Æreporte, Taler, Eljenraab, Zigeunermusik, som vi kjendte fra Pest og Mozøhegyes, gjentog sig her.

Fra Reschitza gik Toget mod Syd ned mod Militærgrænsen, Serbernes og Rumænernes Land. Med Jærnbanen gik vi til Bazias, Endepunktet for de ungarske Jærnbaner og, som Ungarerne sige: Endepunktet for den evropæiske Civilisation. Her laa to store smukt udstyrede Dampskibe ventende paa os, og under glimrende Festligheder ombord gik Rejsen nu gennem storartede vilde Naturomgivelser ned ad Donauen, langs Serbiens stejle, skovbedækkede Kyst faa Mile fra de Egne, hvor Krigens Rædsler foregik — en Modsætning, der tirrede en Skare ulykkelige serbiske Flygtninge til at sende os et Par Bøssekuabler som Velkomsthilsen. Ved den store, historisk berømte Landsby Orsowa tæt ved «der eisene Thor» paa det Punkt, hvor den rumænske, serbiske og ungarske Grænse støde sammen, standsede vor Flødfart, og vi gik nu med Vogne mod Nord gennem romantisk skønne Bjergegne, hvor den smukke og kraftige rumænsk-wallachiske Befolkning, hvis Sæder, Samfundsforhold og Sprog synes bevarede fra Tiden før Folkevandringen, levede i dvask Ro og tildels under Livsbetingelser, der minde om Italiens Lazaroner.

Endepunktet for Udflugten var Mehadia, et elegant Badested, Oldtidens Herkulesbad, der er anlagt af Romerne, om hvis Virken i disse Egne der findes talrige Levninger, men som nu mest besøges af Orientalere. Efter at have beset de overordenlig smukke Naturomgivelser, forskellige interessante Oltidslevninger og andre stedlige Mærkværdigheder samt deltaget i en Festsdiner m. M., kjørte man ud paa Aftenen tilbage og vare heldige nok til alle at komme i god Behold ombord paa Dampskibene i Orsowa, en Omstændighed, der efter Sigende nærmest maa tilskrives, at vore wallachiske Kuske vare opfordrede til af Hensyn til de fremmede Gjæster for denne ene Gang at opsætte deres sædvanlige Søndagsrus til efter Turen.

Vi gik nu den samme Vej tilbage opad Donau fra Orsowa henimod Belgrad; igjennem Snevringen ved Klisura, hvor Donauen indsnevres mellem stejle indtil 600 Metre høje Skrænter, saa at Floden enkelte Steder kun har en Bredde af 100 Metre. Strømmen gaaer herigjennem med en rivende Fart, hvilken er saameget farligere som Dybden varierer mellem 100 Metre og Steder, der ere saa grundede, at større Skibe kun ved Højvande kunne passere dem; Flodbunden er desuden opfyldt med stejle og skarpe Klipper, der undertiden som Klippen Babakoj rage højt op over Vandet. Naturen her ligner Rhinen mellem Bingen og Bonn; men Udsigterne ere langt mere afvejlende og i Stedet for den stygge Kartoffelmarker lignende Vinkultur paa Rhinens Bredder, ses her Naturen paa de fleste Steder i sin hele Oprindelighed.

Paa den serbiske Side ser det ringest ud med Kulturen, den høje stejle Kyst var saa godt som overalt bedækket med Skov, paa den hele lange Kyststrækning, vi passerede, saas næsten ingen Spor af Kultur, ikke et

Hus, ikke en dyrket Mark, af Mennesker kun en enkelt Gang en lille Skare klædt i Pjalter, maaske Flygtninge fra Krigen, og af Dyr kun nogle Flokke af daarligt udseende Svin. Paa den ungarske Side ser det noget bedre ud; her aabne Bjergene sig nu og da og give Plads for Dalstrækninger med smaa Landsbyer med Vin og Kornmarker, men ogsaa her staaer Kulturen dog paa et lavt Standpunkt og siges desuden at være i Tilbagegang. Det er i Militærgrænsen vi her befinde os. Indtil for faa Aar siden var, som bekjendt, Samfundet her stærkt militært organiseret, endog Bedriften vartildels ordnet paa militær Vis og ved Trompet-Skrald lededes Befolkningens Arbejde. Da denne stærke Organisation, der havde holdt Samfundet oppe som i et Snørliv, for nogle Aar siden ophævedes og erstattedes af en almindelig Civilforvaltning faldt Befolkningen sammen, Bedriften forsømtes og den hele Kultur gik tilbage. Forhaahenlig er denne Tilbagegang dog kun forbigaaende indtil Befolkningen har vænnet sig til Friheden og lært at benytte den. I de Egne, hvor det ejendommelige sydslaviske Familie-Fælledskab ved Jordejendomme, endnu har holdt sig, siges Kulturen at have holdt sig forholdsvis bedst, Grunden hertil turde vel nærmest være den, at denne vistnok i og for sig lidet tiltalende Institution ligesom den hindrer ethvert Fremskridt, enhver Forandring, saaledes standser den ogsaa noget en Tilbagegang.

Ved Bazias standsede Sejladsen, og vi gik derfra med Jærnbane til Temeswar, en Fæstning med c. 30,000 Indbyggere, der ganske har Karakter af en tysk By, saavel i Bygningsstil og Anlæg som i Befolkningens Udseende; men uagtet vistnok det tyske Element er det overvejende i Befolkningen er den ydre Fernis (Boutikskilte, Aviser o. L.) dog magyarisk. Ulige interessantere var den næste

Hovedstation paa Rejsen Szegedin; dens inderste lille Kjerne ligner en moderne evropæisk By, men den overvejende Del er ikke meget forskjellig fra de Landsbyer og Flækker vi havde set paa Steppen, kun at Folketallet (70,000 Indv.) og Udstrækningen ($1\frac{1}{2}$ □ Mil.) er mange Gange større. Husene ere lave og enetages, Gaderne umaadelig brede. De sædvanlige «kommunale Gøder» som «Gade-Belysning», «Brolægning», «Vand» o. s. v., synes at staa paa et meget primitivt Standpunkt og existere i de fleste Dele af Byen slet ikke. Tildels nøde vi Gjæster imidlertid Gavn heraf, i det Mindste fik jeg Indtrykket af, at det tildels var den slette Gade-Belysning, der gav Anledning til en ligesaa storartet som interessant og sjelden Festlighed ved vor Ankomst til Szegedin; paa den vistnok over $\frac{1}{2}$ Fjerdingvej lange Strækning fra Jærnbane stationen ind til Midten af Byen var paa begge Sider af Vejen opstillet Mænd i Nationaldragter med Begfakler, saa at vi kjørte igjennem en ligefrem Alle af Fakler. Hovedøjemedet med vort Ophold i Szegedin var at tage den der afholdte første nationale ungarske Industriudstilling i Øjesyn. Opholdet var for kort til en nøjere Undersøgelse af den temmelig righoldige Udstilling, men for en mere overfladisk Betragtning gjorde den som Hele set et meget gunstigt Indtryk, om den end vistnok stod noget tilbage for den nordiske Udstilling i Kjøbenhavn 1873. Ungarerne syntes dog ikke ret at have opfattet en Industri-Udstillings egenlige Betydning, der manglede derfor Ting, der burde have været der og der fandtes mange Sager, der ikke hørte hjemme paa en Industri-Udstilling, der saas saaledes et forholdsvis betydeligt Antal af rene meningsløse Snurrepiberier, t. Ex. et Landskabs-Mosaik lavet af lutter Svovlstikker, et Par Støvler syet af Muse-

skind, et kostbart Salonbord, paa hvis Plade der i indlagte Træsarter var anbragt et Avertissement o. s. v. I enkelte Retninger fremviste dog Udstillingen meget gode og interessante Resultater. Af Træ-Møbler var der udstillet meget smukke Sager, Tegningen var maaske ikke saa smagfuld som i Møblerne paa den danske Udstilling, men Priserne vare noget lavere, om end Forskjellen neppe var saa betydelig at det kunde betale sig at indføre ungarske Møbler til Danmark. Læderindustrien er vistnok den Gren af Industrien, der staaer højest i Ungarn; de fremstillede Varer vare overordenlig billige og syntes at være af særdeles god Kvalitet. En Skotøjsfabrik havde saaledes udstillet Herre-Støvler, der vare ansatte til en Pris af 48 fl. pr. Dousin (o: 6 Kroner pr. Par). Disse mærkeligt billige Priser har allerede bevirket, at der i de senere Aar indføres en betydelig Mængde Støvler fra Østrig-Ungarn til Danmark, og der kan neppe være Tvivl om at hvis de nuværende danske Priser holde sig, vil denne Indførsel fremdeles tiltage. I 1875 indførtes for imellem 7 og 800,000 Kr. fremmed Fodtøj til Danmark, og fandt Afsætning ikke alene i Kjøbenhavn men ogsaa i Provinsbyerne, og det kan vel antages, at de danske Skomageres Afsætning derved formindskedes med over 1 Million Kroner. En anden Industri, der syntes at staa paa et højt Standpunkt og som frembragte Varer til en overordenlig billig Pris var Glas-Industrien; for Prisbillighedens Skyld vil det vistnok kunne betale sig for os at indføre Glasvarer fra Ungarn; men paa Grund af den store Export til Tyrkiet ere Formerne for en stor Del afpassede efter Orientalernes Smag og ville neppe tiltale her i Landet. Af andre Industriegrene som staa paa et respektabelt Standpunkt og hvis Frembringelser

muligen kunde exporteres til os, hvis ikke Toldbeskyttelsen var saa høj, kan nævnes Fabrikationen af Sæbe og Lys.

Efter en glimrende Afskedsfest, der dannede den egenlige Afslutning paa Kongressen, gik Toget fra Szegedin tilbage til vort Udgangspunkt Budapest, og atter paa denne Rejse mødte vi levende Beviser paa den ungarske Gjæstfrihed, saaledes navnlig paa den lille Mellem-Station Csada, hvor en Skare udvalgt skjøne Kvinder, fungerede som Værter. Sent ud paa Aftenen ankom vi til Budapest, efter en kort Afsked skiltes man paa Bane- gaarden og hermed sluttedes den statistiske Kongres i Budapest, den IXde i Rækken, men den mest glimrende og storartede af dem alle.

Det ligger nær at stille det Spørgsmaal, hvorfor modtoges den statistiske Kongres med en saa storartet Gjæstfrihed i Ungarn? . Kongressen blev sat i Scene med en Glans, som neppe har været Tilfældet med nogen anden lignende Kongres tidligere; den skal, naar Alt sammenlægges, have kostet Landet et Par Hundrede Tusind Kroner; Kongressen var ikke alene Statens og Avtoriteternes Gjæst, men modtoges af hele Folket med en Jubel og Begejstring, som om dens Samling i Ungarn var en ligefrem Begivenhed i Nationens Liv. Forklaringen hertil maa sikkert for en væsenlig Del søges i den i vore Dage virkelig usædvanlige Gjæstfrihed, som findes i Ungarn; men hertil kommer ogsaa, at Statistiken i Ungarn som i alle nye Lande staaer i større Gunst og Anseelse end i Lande med en gammel, fast uddannet Administration som Danmark. Statistiken er jo for Samfundet, hvad Bogholderiet er for den enkelte Forretning, Midlet til at skaffe en Oversigt over Samfundets Funktioner, til at bestemme Status, til at afgjøre, om man gaaer frem eller

tilbage, til at skaffe os at vide, hvorledes enhver Foranstaltning fra det Offenliges Side, enhver indgribende Begivenhed virker paa Samfundslivet, og Statistiken bliver derved en vigtig Ledetraad ved Afgjørelsen af en stor Mængde Spørgsmaal. I de gamle Stater nøjes man i Almindelighed med Traditionen som Vejleder og ser med fornem Ligegyldighed ned paa dette ny Hjælpemiddel, men i næsten alle nye Stater har man indset dets Betydning, det anvendes i større Udstrækning og synes stadig at vinde mere og mere Fremgang. Dette gjælder i særlig høj Grad om Ungarn. Den høje sociale Anseelse, hvori Statistiken her staar, den store Betydning, som her tillægges den, bevirkede tillige, at man, bevidst eller ubevidst, benyttede den statistiske Kongres's Sammentræden i Budapest til en Art politisk Demonstration, og jeg troer, at denne Omstændighed bidrog Adskilligt til den Begejstring, hvormed Kongressen modtoges. Dette staar i Forbindelse med de ejendommelige politiske og Befolkningsforhold i Ungarn. Befolkningen i Ungarn er som bekjendt sammensat af flere indbyrdes højst forskellige Nationaliteter. Af de 13,2 Millioner Indbyggere i Ungarn og Sibenbürgen ere:

Magyarer	6,2 Mill.
Tyskere	1,8 —
Rumænere	2,3 —
Slaver	2,8 —

og af disse dele atter saavel Rumænerne som Slaverne sig i flere Stammer, der indbyrdes ere ikke lidet forskellige. Disse Folkestammer bo ikke adskilte hver for sig, men ere sammenblandede paa den mest udviklede Maade. Rumænerne have Overvægten mod Sydost, Serberne mod Syd, Magyarerne i Midten, forskellige slaviske Stammer mod Nord, og Tyskerne mod Vest; men sjæl-

dent findes en enkelt Stamme alene, der er næsten altid indblandet et stærkt Element af alle de andre Stammer, og selv i Egne, hvor en enkelt Stamme som Regel har absolut Overvægt, findes isprængte store «Øer» af andre Folkestammer, og undertiden holde 3-4 forskellige Folkestammer hinanden i Ligevægt. I Egnen mellem Szegedin, Arad, Temeswar og Theiz-Floden, en Del af det saakaldte Banat — en Egn, som vi paa vor Udflugt gjentagende Gange passerede — er saaledes ca. 20 pCt. af Befolkningen Tyskere, ca. 20 pCt. Magyarer, ca. 20 pCt. Serbere, ca. 20 pCt. Rumænere, Resten forskellige andre Folkestammer, og alle disse Nationaliteter leve sammen, blandet mellem hverandre. At dele Ungarn efter Nationaliteter, eller at indføre Føderalismen her, er naturligvis under saadanne Forhold aldeles umuligt. Det er nødvendigt, at en af Nationaliteterne maa være den herskende. Nu ere Magyarerne det. De ere den erobrende Stamme, som for 1,000 Aar siden grundlagde det ungarske Rige; det er dem, der have givet Riget Navn, deres Sprog er Landets officielle Sprog, alle Embedsmænd ere Magyarer, og Magyarernes Interesser ere det Bestemmende for Landets Politik. Der er i Ungarn lignende Forhold som i Tyrkiet, Befolkningsforholdene ere ensartede i begge Lande. Den herskende Stamme er begge Steder den samme; thi Tyrker og Magyarer ere nær beslægtede; saaledes mene idetmindste Magyarerne selv, og vist er det, at de ligne hinanden meget baade i det Indre og i det Ydre. De underkuede Stammer ere tildels ogsaa de samme, begge Steder bestaar Hovedmassen af Rumæner og Slaver. Men det kan ikke negtes, at Magyarernes Herredømme er langt mere berettiget end Tyrkernes. Magyarerne udgjøre en større Del af Befolkningen, de udgjøre omtrent Halvdelen

af hele Ungarns Befolkning og ere talrigere end nogen af de andre Stammer, medens Tyrkerne kun udgjøre en forholdsvis ringe Andel af Tyrkiets Befolkning. Magyarernes Herredømme er ældre; det er 1,000 Aar siden de erobrede Ungarn, det er kun 400 Aar siden Tyrkerne indtog Konstantinopel. Tyrkerne repræsenterer Raaheden Stagnationen i Tyrkiet, Magyarerne repræsenterer Civilisationen og Fremskridtet i Ungarn. De store nationale Foretagender, Reguleringen af Floderne, Anlægget af Landeveje og Jærnbaner skyldes Magyarernes Initiativ; de store Ejendomme og de store Forretninger ere i deres Hænder; den ungarske Kunst, Videnskab og hele Civilisation er magyarisk. Det var dette, man vilde vise Kongressen. Man vilde vise Repræsentanterne for det civiliserede Evropa, at der i Ungarn var en selvstændig og kraftig Civilisation, der berettigede Landet til at tage Plads i lige Række med Evropas Kulturstater, og man vilde have slaaet fast, at denne Kultur udgik fra Magyarerne, at det var dem, der i Kraft af den Stærkeres, den Rigeres og mere Civiliseredes Ret, havde Krav paa at herske over de andre Folkestammer.

Om Magyarerne ogsaa i Fremtiden vil kunne opretholde deres Herredømme i Ungarn vil vistnok for en væsentlig Del afhænge af, hvorledes de nuværende politiske Forviklinger udvikle sig, og derom er det selvfølgelig umuligt at forudsige Noget; men hvis de politiske Forhold ikke forandre sig, hvis navnlig Tyrkernes Herredømme over Slaverne i Tyrkiet opretholdes og der ikke dannes et stort uafhængigt sydslavisk eller rumænsk Rige, der kan være Støtte for nationale Bevægelser mellem de ungarske Serbere og Rumænere, saa forekommer der mig at være overvejende Sandsynlighed for, at det magyariske

Herredømme vil opretholdes og udvides, saaledes at lidt efter lidt de andre Nationaliteter tabe deres Særpræg og blive Magyarer. Magyarernes Herredømme er under den nuværende moderne Statsordning baseret paa sociale Forhold og ikke paa politiske Forrettigheder, og dets Fremtidsudsigter vil derfor ogsaa, naar ikke udefra forstyrrende Elementer træde til, komme til at bero paa om de nuværende sociale Forhold ville holde sig, om Magyarerne ville kunne bevare de Forudsætninger paa hvilke deres sociale Overvægt hviler. Der er i saa Henseende to sociale Farer, som true Magyarerne, det er deres Mangel paa økonomisk Sans og deres langsomme Folkeformerelse.

Hidtil have Magyarerne været den rigeste Del af Befolkningen og de ere endnu Indehavere af den største Del af Landets Grundejendomme; svinder denne Rigdom bort, maa nødvendigvis deres sociale Stilling svækkes og det kan ikke nægtes, at der er Fare tilstede som idetmindste true den. Magyarernes ridderlige Karakter, deres hele flotte og raske Maade at være paa passer ikke til den smaalige og spidsborgerlige Nærsomhed og Sparsommelighed, som nu til Dags i Almindelighed er nødvendig for at samle Formue. Der er et vist idealt Sving over dem, som forhindrer dem i at sætte det som det højeste Livsmaat at holde Balance mellem Indtægt og Udgift. Produktionen arbejder under gunstige Vilkaar i Ungarn, Fortjenesten er let og stor, men Forlystelsesygen og Ødselheden er ligesaa stor, man bruger alt hvad man tjener og kommer derfor ikke videre. Ved Bedømmelsen af dette Karaktertræk hos Ungarerne er der dog en Omstændighed, som ikke maa overses, det er, at Fødselsadelen udgjør en saa betydelig Del af Befolkningen. Ikke mindre end 136,000 Familier i Ungarn og Militær-

grænsen ere adelige. Enkelte af dem ere vel rige, men Størstedelen ere meget fattige, «Tøffeladelen» kaldtes de tidligere, fordi de vare saa fattige, at de ikke en Gang havde Raad til at gaa med Støvler. Hele denne Sværm af fattige Adelsmænd fandt tidligere Beskæftigelse som Soldater; de udgjorde Kjærnen af de ungarske Hære, og det er for en stor Del dem, Ungarn skylder sit Ry for Tapperhed og Ridderlighed. Nu da de almindelige evropæiske Institutioner ere indførte i Ungarn og de stadige Krige ere ophørte, maa hele denne urolige Sværm tage fat paa Landbruget eller anden borgerlig Næring; men det varer naturligvis nogen Tid forinden den tidligere flotte Husar glemmer sine gamle Vaner og finder sig tilrette i de nye Forhold og det synes ogsaa naturligt at antage, at dette urolige Element, der saaledes er kommen ind i de andre Samfundsklasser, at det, maaske gjennem flere Generationer, kan paavirke disse noget, overføre paa dem noget af sin Livsbetragtning og Maade at være paa.

Hvad den ungarske Bonde angaar, da er han trofast og paalidelig ved sit Arbejde, men han er langsom og der er ingen rigtig Drift i ham. Tildels er dette dog vistnok en Følge af det tidligere strænge Hoveri. Det er i Ungarn kun 28 Aar siden at Bonden frigjordes og Hoveriet ophævedes; i Danmark er det næsten 100 Aar siden at Hoveriafløsningen begyndte, men selv her mener man jo endnu efter saa lang Tids Forløb at kunne spore Hoveriets Virkninger. Ungarerne bør vel nære Haab om, at efterhaanden som Bonden vænner sig til Friheden, vil hans Arbejde ogsaa blive mere energisk. Iøvrigt, selv om ogsaa Magyaren er en mindre god Arbejder, saa ere hans Konkurrenter

Slaverne og Rumænerne endnu slettere. Man siger om de forskjellige Nationaliteters Arbejdere, at:

Magyaren arbejder for at kunne leve behageligt

Rumæneren arbejder for ikke at dø af Hunger

Serberen arbejder naar han nødes dertil

Men Tyskeren og Slovaken arbejder for Profitens Skyld.

En anden Fare for Magyarerne er den langsomme Folkeformerelse. Man har vel ikke nøjagtige Oplysninger om disse Forhold, de statistiske Data ere upaalidelige og modsigende, men det synes som om Formerelsen er stærkere blandt de andre Nationaliteter end blandt Magyarerne. Der skal efter flere Forfatteres Udtalelser blandt Magyarerne virke lignende Hindringer for Folkeformerelsen som dem, der i vore Dage standse navnlig den franske Bondebefolknings Formerelse. Antallet af Fødsler er derfor forholdsvis ringe og dertil kommer endnu, at Børnedødeligheden i Ungarn er usædvanlig stor. Paa den anden Side er Formerelsen blandt flere af de andre Nationaliteter meget stærk saavel igjennem Fødsler som ved Indvandring fra Udlandet. Det skulde derfor synes, at Magyarernes numeriske Overvægt lidt efter lidt maatte tage af og derved deres Herredømme svækkes. Erfaringen bekræfter imidlertid ikke dette, tværtimod synes Magyarernes Overtallighed over de andre Nationaliteter at være i stærk Stigen. Grunden hertil er den naturlige Tiltrækning paa de andre Stammer, som Magyarerne udøve, dette kraftige, nationalstolte Folk er jo det begunstigede Aristokrati, til hvem det er en Hæder og Fordel at henhøre, alle tvivlsomme Elementer henregne sig derfor til dem; navnlig mange Tyskere udgive sig for Magyarer, magyarisere deres Navne og tale magyarisk; Børn af rumænske, slaviske og tyske Familier, der ere fødte i magyariske

Egne udgive sig for Magyarer, medens omvendt magyariske Slægter i de slaviske Distrikter i Almindelighed bevarer deres Nationalitet. Til Trods for at Antallet af Magyarer muligen formindskes trænger derfor Magyarismen alligevel stærkt frem. Og det er ikke umuligt, at Resultatet af den hele Proces vil blive, at alle de forskellige Folkestammer i Ungarn i overraskende kort Tid smelte sammen til ét Folk, hvis Navne, Sprog, Kultur og hele ydre Form er magyarisk, men hvis Indhold og Stof er mere tysk og slavisk-rumænsk.
